

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum mens seipsam per essentiam cognoscat, aut per aliquam speciem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

de cœlestibus rebus, omni sciētia, quam habemus de rebus inferioribus.

AD QVARTVM dicēdū, quod quis potētia se extendat ad oīa sua obiecta, tñ earum virtus pensatur ex vltimo in quod pñt, vt patet in 1. Cœli & Mūdi. Et iō id, quod ad maximā perfectionē pertinet potentiarum mētis, esse ad imaginē Dei, attribuitur ei respectu nobilissimi obiecti, quod est Deus.

AD QVINTVM dicendum, quod quāuis mens perfectius seipsam cognoscat quam Deum: tamen cognitio, quam habet de Deo, est nobilior, & per eam magis Deo cōformatur, vt dictum est, & ideo secundum ipsam magis est ad Dei imaginem.

AD SEXTVM dicendum, quod quāuis equalitas ad imaginem pertineat, quæ in mēte nostra inuenitur: non tamen oportet quod respectu omniū imago attendatur, respectu quorum aliqua equalitas inuenitur in ipsa, eo quod plura alia ad imaginem requiruntur. vnde ratio non sequitur.

AD SEPTIMVM dicendum, quod quāuis charitas, quæ imaginem perficit, respiciat proximum, non tamen sicut principale obiectum, cum eius principale obiectum sit solus Deus. In proximo enim nihil diligit charitas, nisi Deum.

AD OCTAVVM dicēdum, quod potētia imaginis aliquibus habitibus perficiuntur, secundum et quod cōparantur in Deum, sicut fide, spe, charitate, & sapientia, & alijs huiusmodi. Quāuis enim in ipsis æternis error nō inueniatur ex parte ipsorum, pot tñ incidere error nostro intellectui in cognitione eorum. difficultas enim in eis cognoscēdis accidit, nō ex eis, sed ex parte nostra, vt dicitur secundū Metaph.

AD NONVM dicendum, quod inter sensibile & sensum non inuenitur consubstantialitas, eo quod ipsum sensibile est extraneum a sensuum essentia, nec etiam inuenitur æqualitas, cum quandoq; non semper tantum videretur visibile quārum visibile est.

AD X. dicēdum, quod creaturæ aliquæ irrationales possunt quadā similitudine magis Deo similari, quam etiam rōnales, quantum ad causandi efficaciam: sicut patet de radio solari, quo oīa in inferioribus causantur, & renouantur. Et ex hoc conuenit eum diuina bonitate quæ oīa causat, ut dicit Dionysius: tamē secundum proprietates sibi inhæretes magis creatura rōnalis Deo est similis, quā creatura irrationalis quæcunq; hoc tamen quod a creaturis irrationalibus frequētius metaphoricæ locutiones transferuntur in Deum contingit in rōne dissimilitudinis, quia ut dicit Diony. c. 2. cœlestis hierar. ea quæ sunt in vilioribus creaturis, ideo frequētius transferuntur in diuina, ut oīs errādī tollatur occasio. translatio. n. a creaturis nobilibus falsam estimatiōnē possit inducere, q̄ ea quæ metaphoricè dicentur, essent fm proprietatib; intelligenda, quod opinari nullus potest de ipsis vilioribus creaturis.

AD XI. dicēdum, quod Boetius formas materiales ponit eē imagines non Dei, sed formatū immaterialiū, i. rōnum idealium in mēte diuina existētiū, a quibus secundum perfectā similitudinē oriuntur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum mens seipsam per essentiam cognoscat, vel per aliquam speciem.

QVARTO quæritur, utrum mēs seipsam p essentiam cognoscat, aut per aliquam speciem. Et vi-

derur, quod per aliquam speciem: quia, vt Philosophus dicit in 3. de Anima, intellectus nihil intelligit sine phantasmate: sed ipsius essentia animæ nō potest accipi aliquod phantasma. ergo oportet quod per aliquam aliam speciem a phantasmate abstractam, mens nostra seipsam intelligat.

¶ 2 Præt. Ea quæ p sui essentia videntur, cognoscuntur certissime, & scilicet sine errore: sed de mente humana multi errauerunt, cū quidam dicerēt eam esse aerem, quidā ignem, & multa alia incepta de ea sentirent, ergo mens nō videt se per essentiam suā. Sed dicendum, quod mens per essentiam suam videt se esse: errare tamen potest inquirendo, qd sit.

¶ 3 Sed contra. scire aliquid per essentiam suam, est scire de eo quid est, cum essentia rei sit idem, quod quidditas eius. si igitur anima videt se per essentiam suam, quilibet sine errore sciet de anima sua quid est, quod manifeste patet esse falsum.

¶ 4 Præt. Anima nostra est forma cōmūta materie: sed oīs hmōi forma cognoscitur per abstractionē formæ a materia, & a materialibus cōditionib; ergo aīa cognoscitur p aliquā speciem abstractam.

¶ 5 Præt. Intelligere nō est actus aīe tā unūsed cōiunctū, vt dicitur in 1. de Anima: sed omnis realis actus est cōis anima, & corpori: ergo oportet quod in intelligēdo semp sit aliquid ex parte corporis: sed hoc nō est si mēs seipsam p essentia videret, sine aliqua specie a corporeis sensibus abstracta, ergo &c.

¶ 6 Præt. Philosophus dicit in 3. de Anima, quod intellectus intelligit se sicut, & alia: sed alia intelligit non p essentia suā, sed per aliquas species ergo &c.

¶ 7 Præt. Potentia cognoscunt per actus, & actus p obiecta: sed essentia aīe non potest cognosci, nisi potētis eius cognitis, cū virtus rei cognoscere faciat rē ipsam: ergo oportet, quod essentia suā per actus suos, & spēs obiectorum suorum cognoscat.

¶ 8 Præt. Sicut se habet sensus ad sensibile, sic intellectus ad intelligibile: sed inter sensum, & sensibile requiritur quēdā distātia, ex quo prouenit, qd oculus seipsam videre nō potest, ergo & in intellectu si visione requiritur quādam distātia, vt nunquā se per essentiam suam possit intelligere.

¶ 9 Præt. Secundum Philosophum in 1. Poster. non est circulo demonstrare: quia sequeretur quod si quid per seipsam notum fieret, & sic sequeretur, quod aliquid esset prius, & notius seipso, quod est impossibile: sed si mens seipsam per essentiam suā videt, erit idem, quod cognoscitur, & per quod cognoscitur, ergo sequitur idem in conueniens, vt aliquid sit prius, & notius seipso.

¶ 10 Præt. Diony. dicit 7. cap. de Diuinis nominibus, qd aīa circulo quodam cognoscit existentiam veritatē: circulus autē motus est ab eodem in se: ergo vt quod anima a seipsa egrediens, intelligit se per res exteriores ad sui ipsius cognitionem rediāt, & sic non intelligit se per essentiam suam.

¶ 11 Præt. Manēte causā manet eius effectus, si quomēs per essentiam suam se videret, propter hoc quod essentia sua sibi est presens, cum semper sit ei presens, semper eam videret: ergo cū impossibile sit immū plura intelligere, nunquā aliud intelligeret.

¶ 12 Præt. Posteriora sunt magis composita prioribus: sed intelligere est posterius quam esse: ergo in intelligentia animæ inuenitur maior compositio, quam in eius esse: sed anima non est idem, quod est, & quo est. ergo nec in ea est idem quo intelligit, & quod intelligitur. ergo &c.

C6.114.10.2

In corp. art.

C6.1.10.3

Ca. 4. de diu. nomi. par. 1.

Parum ante mediū illius

In li. de Tri. ante mediū libri.

1. p. 97. artic. 1.

a sensibus abstrahimus. Anima n. nostra in genere intellectuali tenet vltimum locum: sicut materia prima in genere sensibilium, vt patet per Com. in 3. de Anima. Sicut n. materia prima est in potentia ad omnes formas sensibiles: ita intellectus noster possibilis ad omnes formas intelligibiles. vnde in ordine intelligibilium est sicut a potentia pura, vt materia in ordine sensibilium. & ideo sicut materia non est sensibilis, nisi per formam superuenientem, ita intellectus possibilis non est intelligibilis nisi p speciem superinductam. vnde mens nostra non potest seipsam intelligere, ita quod seipsam immediate apprehendar: sed ex hoc qd apprehedit alia, deuenit in suam cognitionem: sicut & natura materiae primae cognoscitur ex hoc ipso, quod est talium formarum receptiua, qd patet intuendo modum, quo Philosophi naturam animae inuestigauerunt. ex hoc n. quod anima humana vniuersales rerum naturas cognoscit, percipit qd species, qua intelligimus, est immaterialis, alias esset indiuiduata, & sic non duceret in cognitionem vniuersalis. Ex hoc autem, quod species intelligibilis est immaterialis, intellexerunt, qd intellectus est res quaedam dependens a materia, & ex hoc ad alias proprietates intellectiuae potestiae cognoscendas processerunt. & hoc est quod Philo. dicit in 3. de Anima, quod intellectus est intelligibilis, sicut alia intelligibilia. qd exponēs Cō. dicit, qd intellectus intelligit per intentionem in eo, sicut alia intelligibilia, quae quidem intentio nihil aliud est quam species intelligibilis actus, in alijs autē rebus nō, sed vt intelligibilis potentia. Si vero consideretur cognitio, quam de natura animae habemus quantum ad iudicium, quo sentimus ita esse, vt deductione praedicta apprehendimus. sic notitia animae hī in quantum intuemur inuolabilem veritatē, ex qua perfecte quantum possumus definimus, non qualis sit vniuersali; hominis mens, sed qualis esse sempiternis rōnibus debeat, vt Aug. dicit q. de Tri. Hanc autem inuolabilem veritatem in sui similitudine, qua est menti nostrae impressa, in quantum aliqua naturaliter cognoscimus vt per se nota, ad quae omnia alia examinamus secundum ea de omnibus iudicantes. Sic igitur patet, quod mens nostra cognoscit seipsam quodammodo per essentiam suam, vt Aug. dicit: quodam vero modo per intensionē suae per speciem, vt Philof. & Cōmentator dicit: quodam vero modo intuendo inuolabilem veritatem, vt Aug. dicit. vnde & sic ad vtraque rationes respondendum est.

AD PRIMVM ergo dicēdū, qd intellectus noster a nihil actu pōt intelligere antequā a phantasmatis abstrahat, nec etiā pōt habere habitualement notitiam aliorū a se, quae. Cū ipso non sunt, ante abstractionē praedictam, eo qd species aliorum intelligibiliū nō sunt ei innatae: sed essentia sua sibi innata est, vt non eam necesse habeat a phantasmatis acquirere. sicut nec materiae essentia acquiritur ab agente naturali: sed solū eius forma, quae ita cōparatur ad materiam naturalem, sicut forma intelligibilis ad materiam sensibilem, vt Cōmentator dicit in 3. de anima. & ideo mens antequam a phantasmatis abstrahat, sui notitiam habitualement habet, qua possit percipere se esse.

AD SECVNDVM dicēdū, qd nullus errauit vniquā in hoc, qd nō perciperet se viuere, quod pertinet ad cognitionē qua aliquis percipit, quid in anima sua agatur, secundū quam cognitionem dictū est quod anima per essentiam suam cognoscitur in habitu: sed

error apud multos accidit circa cognitionē naturae ipsius aīae in spē, & quāntū ad hoc, hęc pars obiecti nō verū concludit. & p hoc patet infio ad tertium.

AD QVARTVM dicēdū, qd quīs aīa materiae cōm gatur ut forma eius: non tñ materiae subditur vt materialis reddat. ac p hoc non fit intelligibilis in actu: sed in potentia tantū per abstractionem a materia.

AD QVINTVM dicēdū, quōd obiecto illa procedit de notitia actuali, secundum quam anima nō percipit se esse nisi percipiendo actū suum & obiectum, vt dictum est.

AD SEPTVM dicēdū, qd illud verbū Philosophi est intelligēdū, quod intellectus intelligitur de se quod est, & non secundum quod habet habitualiter notitiam de se an sit. & similiter dicēdū ad septimum.

AD OCTAVVM dicendum, quod operatio sensitiua perficitur per actionem sensibilibus in sensum, quae est actio situalis, & ideo requirit determinatam determinatam: sed operatio intellectus non determinatur per aliquem situm, & ideo non est simile.

AD NONVM dicendum, qd dupliciter aliquid dicitur cognosci vno modo, sicut ex cuius cognitione deueniatur in cognitionem ipsius, & sic dicitur conclusioes principijs cognosci, & hoc modo nō potest aliquis cognosci seipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci, sicut in quo cognoscitur, & sic nō oportet vt in quo cognoscitur alia cognitione cognoscatur, quam id, quod cognoscitur eo. vnde sic nihil prohibet quin aliquid cognoscatur seipso, sicut Deus seipso seipsum cognoscit, & sic anima seipsum quodammodo cognoscit. presentia suam.

AD X. dicēdū, qd circulus quidam in cognitione animae attenditur, secundum quod iam notitudo inquit existentiū veritatem. vnde hoc dicit Dion. ut ostēdat in quo anima cognitio deficit a cognitione angeli: haec autem circulator attenditur in hoc quod ratio ex principijs, secundum viam inuentam in conclusiones peruenit, & conclusiones inueniuntur in principio resoluendo examinat secundam viam iudicandi. vnde hoc non est ad propositum.

AD XI. dicēdū, qd sicut non oportet, vt semper intelligatur in actu, cuius notitia habitualiter habet per aliquas species in intellectu existentes: ita enim non oportet qd semper intelligatur actualiter ipsa mens cuius cognitio inest nobis habitualiter, ex hoc qd ipsa eius essentia intellectui nostro est praesens.

AD XII. dicēdū, qd quo intelligit & quod intelligit, nō hoc modo se habet adinuicē, sicut quo est & qd est. Esse enim est actus entis: sed intelligere nō est actus eius quod intelligitur, sed intelligentis: unde de quo intelligitur cōparatur ad intelligentē, sicut quod est & quo est, & ideo sicut in aīa est aliud quod est & quod est, ita aliud est quo intelligit. i. potentia intellectiua, quae est principium actus intelligendi a sua essentia, non autem ex hoc oportet quod species qua intelligitur, sit alia ab eo, quod intelligitur.

AD XIII. dicēdū, qd intellectiua potestā est forma ipsius aīae quātū ad actū essendi, eo quod habet esse in aīa, sicut proprietates in subiecto: sed quātū ad actū intelligendi nihil prohibet esse eorum ad actū cognitiōis, qui est accidens quodam. unde etiam August. in nono de Trinitate dicit, quod substantialiter notitia inest menti, secundum quod mens seipsam nouit.

2. 777.

Cō. 10. 2.

Cap. 6. pars a prin. 10. 3.

In lib. de spiritibus & anima c. 1. ro. 3. Philo. 3. de anima cō. 15.

D. 190.

Cō. 19. 10. 2.

Ad xv. dicendum, quod illa obiectio procedit de notitia animæ, qua cognoscitur quantum ad naturam speciei in qua omnes communicant.

Ad xv. dicendum, quod cum mens intelligit seipsam, ipsa mens non est forma mentis, quia nihil est forma sui ipsius: sed se habet per modum formæ, in quantum ad se sua actio terminatur qua seipsam cognoscit. Unde non oportet quod sit seipsa simplicior, nisi forte secundum modum intelligendi, in quantum id, quod intelligitur, accipitur ut simplicius ipso intellectui intelligente, sicut accipitur, ut perfectio eius.

Ad primum autem in contrarium dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quod mens seipsam per seipsam cognoscit, quod ex ipsa mente est ei, unde possit in actu proficere, quo se actualiter cognoscit percipiendo se esse, sicut & ex specie habitualiter in mente recepta est in mente, ut possit actualiter rem illam considerare: sed qualis est natura ipsius mens, mens non potest percipere, nisi ex consideratione obiecti sui, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod verbum glossæ quod dicit, quod intellectualis visio est res cernit &c. magis est referendum ad obiectum cognitionis, quam ad id, quo intelligit. Et hoc patet considerando ea, quod de alijs visionibus dicitur. dicitur enim in glossa eadem, quod per visionem corporalem videntur corpora, per spirituale vero visionem, imaginariam similitudines corporum, per intellectualem autem ea, quæ neque corpora sunt, nec similitudines. Si enim referatur quantum ad id quo intelligitur, tunc quantum ad hoc nulla esset differentia inter visionem corporalem, & spirituales siue imaginarias, quia et corporalis visio fit per similitudinem corporis: non enim lapis est in oculo, sed similitudo lapidis. Sed in hoc est dictarum visionum differentia, quod visio corporalis terminatur ad ipsum corpus, imaginaria vero ad imaginem corporis sicut ad obiectum. Et sic est cum dicitur quod visio intellectualis eas res continet, quæ non habent sui similitudines, quæ non sunt quod ipsæ, non intelligitur quod visio spiritualis fiat per aliquas species, quæ non sunt idem quod res intellectæ, sed quod visio intellectualis non terminatur ad aliquam rei similitudinem, sed ad ipsam essentiam rei. Sicut enim in visione corporali aliquis intuetur corpus, non ita quod inspiciat aliquam corporis similitudinem, quamvis per aliquam corporis similitudinem inspiciat, ita in visione intellectuali aliquis inspicit ipsam essentiam rei sine hoc quod aliquis inspiciat ipsam similitudinem rei, quamvis quandoque per aliam similitudinem illam essentiam aspiciat, quod etiam experimento patet. cum enim intelligimus animam, non constringimus nobis aliquod aliæ simulacrum quod intueamur, sicut in visione imaginaria accidebat: sed ipsam essentiam animæ consideramus, non tamen ex hoc concluditur quod ista visio non sit per aliquam speciem.

Ad tertium dicendum, quod verbum Philosophi intelligendum est de intellectu, qui est omnino a materia separatus, ut Commensurator ibidem exponit, sicut sunt intellectus angelorum, non autem de intellectu humano, alias sequeretur quod scientia speculativa esset idem quod res scita, quod est impossibile ut etiam ibidem Commensurator dicit.

Ad quartum dicendum, quod anima est sibi ipsi præsens ut intelligibilis, id est intelligi possit, non autem ut per seipsam intelligatur, sed ex obiecto suo, ut dictum est.

Ad quintum dicendum, quod anima non cognoscitur per aliam speciem abstractam a se: sed per speciem obiecti sui quod sit forma eius, secundum quod intelli-

git actu, unde ratio non sequitur.

Ad sextum dicendum, quod quamvis anima non sit sibi ipsi simillima, non tamen potest esse principium cognoscendi seipsam ut species intelligibilis, sicut nec materia prima, eo quod hoc modo se habet intellectus noster in ordine intelligibilem, sicut materia prima in ordine sensibilem, ut Commensurator dicit in tertio de Anima.

Ad septimum dicendum, quod anima est ratio cognoscibilitatis alijs, non sicut medium cognoscendi, sed in quantum per actum animæ intelligibiles efficiuntur res materiales.

Ad octavum dicendum, quod secundum hoc scientia de Anima, est certissima, quod unusquisque in seipso experitur se animam habere, & actus animæ sibi inesse, sed cognoscere quod sit anima, difficillimum est, unde Philosophus ibidem subiungit, quod omnino difficillimum est accipere aliquam fidem de ipsa.

Ad nonum dicendum, quod anima non cognoscitur per speciem a sensibus abstractam, quasi intelligatur species illa esse animæ similitudo, sed quia naturam speciei considerando quæ a sensibilibus abstracta hitur, inuenitur natura animæ in qua huiusmodi species recipitur, sicut ex forma cognoscitur materia.

Ad x. dicendum, quod lux corporalis non videtur per essentiam nisi quatenus sit ratio visibilitatis visibilium, & forma quedam dans esse eis actu visibile: ipsa enim lux quæ est in sole, non videtur a nobis nisi per similitudinem eius in visu nostro existentem. Sicut enim species lapidis non est in oculo, sed similitudo eius, ita non potest esse quod forma lucis quæ est in sole, sit ipsa eadem in oculo: & similiter lumen intellectus agentis per seipsum a nobis intelligitur, in quantum est ratio specierum intelligibilium, faciens eas intelligibiles actu.

Ad xi. dicendum, quod verbum illud Philosophi potest dupliciter exponi, secundum duas opiniones de intellectu agente. Quidam enim posuerunt intellectum agentem substantiam separatam unam de alijs intelligentijs, & secundum hoc semper actu intelligit, sicut alia intelligentia. Quidam vero ponunt intellectum agentem esse potentiam animæ, & secundum hoc dicitur quod intellectus agens, quandoque intelligit & quandoque non, quia causa quandoque intelligendi & quandoque non, non est ex parte eius, sed ex parte intellectus possibilis. In omni enim actu quo homo intelligit, conuenit operatio intellectus agentis & intellectus possibilis. Intellectus autem agens non recipit aliquid ab extrinseco: sed solum intellectus possibilis, unde quantum ad id, quod requiritur ad nostram considerationem ex parte intellectus agentis, non deest, quin semper intelligamus: sed quantum ad id, quod requiritur ex parte intellectus possibilis quod nunquam impletur, nisi per species intelligibiles a sensibus abstractas.

ARTICVLVS IX.

Utrum anima cognoscat habitus in ipsa existentes per essentiam suam, vel per aliquam similitudinem.

Nono quaeritur, utrum anima cognoscat habitus in ipsa existentes per essentiam suam, vel per aliquam similitudinem. & videtur quod per essentiam suam. 2. Cor. 12. super illud. Scio hominem &c. dicit glossa dilectio non aliter videtur præsens in specie, per quam est, & aliter absens in aliqua imagine sui similibi: sed quantum in mente cerni potest ab alio magis, ab alio minus, ipsa cernitur, ergo dilectio per essentiam suam, non per aliquam sui similitudinem a mente cernitur, & eadem ratione quilibet alius habitus, ergo &c. Quæst. disp. S. Tho. ZZ 2 ¶ 2 Præter.

margin notes on the left edge of the page, including 'D. 61', 'In solut ad g. 11. p. 2. corp.', 'de anima', '1. p. 87. 22.', '¶ 2 Præter.'

margin notes on the right edge of the page, including 'Com. 19.', '1. de anima com. 4.', '1. p. 87. 22.', '¶ 2 Præter.'